

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

26ste JAARGANG, NUMMER 7, AUGUSTUS 1990

DAAD EN GEDACHTE

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDRAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

NOGMAALS: DE AKTIES VAN DE VERPLEEGKUNDIGEN

Met de akties van al degenen die werkzaam zijn in de gezondheidszorg is het min of meer zo gelopen als wel enigszins te voorzien was. De regering heeft hen een kluif toegeworpen en er meteen bij gezegd, dat zij zich nu minstens twee jaar koest moeten houden. De vakbeweging heeft toegehapt en zich tevreden getoond. Zij die zich niet door meneer Wirtz van de Abva/Kabo en staatssekretaris Simons op een dwaalspoor lieten brengen verklaarden terstond, dat zij *n i e t* hadden gekregen wat zij verlangden en waarvoor zij hadden geijverd. De groep V.V.I.O. (Verplegenden en Verzorgenden In Opstand) sloot niet uit, dat zij voort zou gaan met aktievoeren en voorspelde nadere onrust in de verpleging. Een woordvoerder van de kategoriale bond N.M.V. (Nederlandse Maatschappij van Verpleegkunde) zette in een radioprogramma uiteen, dat wat de nieuwe, 2-jarige c.a.o. behelsde, hierop neerkwam, dat de loonachterstand op het bedrijfsleven niet nog groter werd, gezien destijging van de kosten van levensonderhoud, maar dat er van het inhalen van die achterstand geen sprake was. Niet lang daarna moest de V.V.I.O. bitter toegeven, dat zij voor het doorgaan met aktievoeren maar weinig mogelijkheden zag nadat de achterban van de officiële vakbeweging kennelijk over de streep getrokken was. Daarop viel voorlopig het doek over wat het laatste bedrijf van het konflikt in de gezondheidszorg schijnt te kunnen worden genoemd.

Voorlopig, zeggen wij. Want het staat vast — en nauw betrokkenen hebben daar geen twijfel over laten bestaan — dat met de nu tot stand gekomen akkoorden de moeilijkheden in de gezondheidszorg allerminst uit de weg zijn geruimd en het konflikt alleen maar *in schijn* is opgelost. De V.V.I.O. mag dan wel *direkt* geen gunstig klimaat of mogelijkheden voor aktie zien, haar 'voorspelling' dat de onrust in de verpleging aan zal houden ofwel opnieuw zal ontstaan zal ongetwijfeld uitkomen.

Toen op 11 juli j.l. de nieuwe c.a.o. voor het ziekenhuiswezen door zegge en schrijve 105 van de 110 aanwezige vakbondsleden ¹⁾ in de nog niet voor de helft gevulde dakzaal van het vergadercentrum 'Engels' in Rotterdam werd aangenomen, was Abva/Kabo-

1) Men vergelijkte dit aantal van 105 met de in totaal ruim 223.000 personen die in de gezondheidszorg werkzaam zijn.

bestuurder Kramer 'opgelucht'. Hij had daar ook alle reden toe. Abva/Kabo-onderhandelaar Wirtz had weliswaar verklaard, dat deze c.a.o. „praktisch alles bood wat we aan loon en geld voor meer personeel hebben gevraagd”, in werkelijkheid stak hetgeen hij als „een goede C.A.O. presenteerde en aan zijn achterban had proberen te verkopen toch net als vorig jaar maar schriel af bij de aanvankelijk gestelde eisen. In 1989 was het — toen de bonzen hun achterban tenslotte wisten over te halen om de hun door de overheid geoffreerde ‚sigaar uit eigen doos’ te accepteren — een roerige vergadering geworden. Nu was, zo meldde een verslaggever van *De Volkskrant*, de sfeer „bijna gezapig”. Teleurstelling over de weinige wol die het ‚veel geschreeuw’ van de bond tenslotte bleek op te leveren was kennelijk niet slechts de oorzaak van de geringe opkomst, maar had al evenzeer de wel aanwezigen bij voorbaat murw gemaakt.

Voor zover er nog even, en pas aan het slot van de bijeenkomst, kritiek werd geuit, was het een milde kritiek, afkomstig van iemand die niet alleen uiteindelijk vóór de c.a.o. stemde, maar bovendien de vakbond nog een compliment maakte voor de wijze waarop deze zou hebben gevochten! Aan het feit, dat amper honderd vakbondsleden zich uitspraken over lonen en arbeidsverhoudingen van ruim 220 duizend werknemers schonk niemand aandacht. Het werd blijkbaar volstrekt in orde en normaal gevonden. Maar zo ooit heel duidelijk aan het licht is getreden, dat het een *m y t h e* is dat een vakbond de arbeiders in een bepaalde sektor, of *de* vakbeweging *de* arbeiders vertegenwoordigt, dan wel hier en in dit — overigens niet op zichzelf staande — geval. Het gaat hier echter om een mythe, die onontbeerlijk is voor het functioneren van het zogenaamde georganiseerd overleg en die daarvan de grondslag vormt.

We vertellen niets nieuws wanneer we er op wijzen, dat herhaalde malen, zowel lang geleden als tot voor kort nog maar, die mythe verstoord werd doordat de betrokken werknemers zich aan een op dergelijk povere manier tot stand gekomen overeenkomst niet gebonden achtten. Ze begonnen dan, wanneer hun belangen dat eisten, een actie waarvan de bond of de vakbeweging in haar geheel zich onmiddellijk distancieerde, omdat de vakbeweging, zoals wij het een vakbondsbestuurder eens hebben horen uitdrukken, „een fatsoenlijke vakbeweging” wil zijn. Zij wenst zich te houden aan een overeenkomst, waaronder haar bestuurders nu eenmaal hun handtekening hebben gezet. Dat die zogenaamd „fatsoenlijke vakbeweging” zo *onfatsoenlijk* is om achter de rug van de werknemers compromissen te sluiten, die ze vervolgens met behulp van de nodige demagogie en vergadertrucs laat aanvaarden en dan net doet alsof een dergelijke overeenkomst niet enkel namens de hele achterban, maar tevens namens alle ongeorganiseerden is gesloten, daarover wordt in alle talen gezwegen. Maar juist dit ‚onfatsoen’ — als men een in de huidige samenleving nu eenmaal onmisbare en daarom algemeen aanvaarde handelwijze aldus terecht wil karakteriseren — vormt de verklaring voor zo niet alle dan toch voor niet weinig „wilde” akties.

Het risico van dergelijke „wilde” akties is natuurlijk te groter, naarmate de met handtekeningen bekrachtigde overeenkomst voor een langere periode is gesloten. Hoe langer de looptijd van een c.a.o., des te groter de kans dat maatschappelijke ontwikkelingen die zich in die tijd voltrekken haar hoe langer hoe meer onaanvaardbaar maken voor steeds grotere groepen betrokkenen. Wie zich daarvan rekenschap geeft, kan alleen maar konkluderen, dat drs. C. Meijers, toen hij namens de ziekenhuiswerkgevers de hoop uitsprak, dat „de rust in de verpleging zou terugkeren, uiting gaf aan een ijdele hoop.

De kollega-werkgevers van drs. Meijer in de wijkverpleging, georganiseerd in de Nationale Kruisvereniging, toonden zich heel wat realistischer. Ze zongen niet mee in het tevreden koor van de ziekenhuiswerkgevers, ze namen ook een heel ander standpunt in

dan het bestuur van de Abva/Kabo. Dat had de c.a.o. voor deze sektor (die op onderdelen anders luidde dan die voor het ziekenhuiswezen) aanvaard niettegenstaande het feit, dat zij door een krappe meerderheid van de betrokken leden was verworpen. (Van „fatsoen” gesproken!). De werkgevers in de wijkverpleging echter aanvaardden haar *niet* en noemden haar begin juli in hun in Bunnik gehouden vergadering „te mager”.

Die vergadering in Bunnik werd op 4 juli gehouden. Bij de V.V.I.O. en de N.M.V. was er toen nog volop aktiebereidheid. Hun leden hadden het kantoor waar de werkgevers beraadslaagden omsingeld en wezen er bij hun aankomst op, dat de werknemers ook nu weer „een sigaar uit eigen doos” gepresenteerd kregen omdat de kosten van hun c.a.o. voor een deel gevonden zouden worden via een verlaging van de pensioenpremie. De entree en het trappenhuis van het werkgeverskantoor stonden vol met wijkverpleegsters die de colberts van hun direktoren volplakten met stickers. Voor het begin van de vergadering las een vertegenwoordiger van de V.V.I.O. een verklaring voor waarin de direktoren met klem gevraagd werd, de c.a.o. niet te aanvaarden. En dat gebeurde, omdat de werkgevers vonden, dat de voorgestelde periode van vier jaar voor de invoering van hogere funktielonen te lang was en dat er voor hogere funktiewaardering sneller geld beschikbaar moest komen.

Uit protest tegen de Abva/Kabo, die tegen de wil van de krappe meerderheid van de achterban de c.a.o. voor de wijkverpleging had aanvaard bezette diezelfde morgen van de 4e juli een kleine groep aktievoerders het Utrechtse regiokantoor van deze vakorganisatie. De opstelling van de bond werd „slap” genoemd. Wij willen haar liever *typerend* noemen voor datgene was een vakbond *is* en *typerend* voor de *funktie* die een vakbond in de maatschappij vervult.

Wat de situatie in de gezondheidszorg betreft, ook nadat er nu zogenaamd een ‚oplossing’ voor het al zo lang slepende konflikt is bereikt, zijn de problemen — zoals we in het begin al schreven — allerminst uit de weg geruimd. Van diverse kanten, zowel door ziekenhuisdirekteuren als door bijvoorbeeld hoogleraren in de gezondheidszorg ²⁾, is uitgesproken dat de konfliktstof opgestapeld blijft. Om enigszins het personeelstekort te verminderen, dat één van de oorzaken van de veel te grote werkdruk vormt, zouden de salarissen in de verpleging nog met een paar duizend gulden per jaar omhoog moeten gaan, zo werd in *De Volkskrant* opgetekend uit de mond van de direktor van een Amsterdams verpleeghuis. Die zei, dat ook met de nu tot stand gekomen c.a.o. het aantrekken en behouden van personeel uitermate lastig blijft. Het is een konsatering die bijzonder duidelijk maakt, waarom er in de gezondheidszorg nog onrust, waarschijnlijk zelfs héél wat onrust, te wachten staat.

2) Het desbetreffend overeenkomstig oordeel van een aantal van hen werd weergegeven in *NRC/Handelsblad* van 29 juni j.l.

—o—

WAT ZEGGEN ONS DE STAKINGEN VAN DE RUSSISCHE MIJNWERKERS?

In een serie van drie artikelen die wij, geruime tijd geleden al, hebben gewijd aan die ontwikkelingen in Rusland, die met het woord *perestrojka* worden aangeduid ¹⁾, hebben wij er onder meer ook op gewezen, dat de ‚demokratie’ waarvan Gorbatsjov en de zijnen de

mond vol hebben, beslist géén arbeidersdemokratie is en dat, naarmate deze ontwikkelingen zich duidelijker aftekenen ook de klassenstrijd — waarvan in het staatskapitalistische Rusland van na 1917 altijd al sprake was — zich scherper zal aftekenen. Nadat woorden van deze strekking werden geschreven en na de voorbeelden waarmee zij werden geïllustreerd ²⁾, deden zich in de Siberische mijnen, in Zuid-Rusland en in het noordelijke, tegen de IJzsee aangelegen kolenbekken omvangrijke stakingen voor. Zij wierpen een helder licht op het klassekarakter van de zogenaamde Sovjetstaat en op de ook daar, gelijk overal elders, bestaande tegenstelling tussen de arbeidersklasse en de feitelijke machthebbers.

Zoals bekend hebben de Russische kompels in de zomer van 1989, na een omvangrijke stakingsbeweging, de arbeid hervat nadat hun uitgebreide beloften tot verbetering van hun positie waren gedaan. Toen na enkele maanden bleek, dat er van die beloften weinig of niets terecht dreigde te komen, braken er nieuwe stakingen uit. Via gerechtelijke uitspraken trachtten de machthebbers daaraan een einde te maken, maar de militante stakers gaven in het openbaar te kennen zich bij de uitspraken niet zonder meer te zullen neerleggen ³⁾. Over de wijze waarop er toen aan de stakingsbeweging een einde is gekomen, hebben de media geen duidelijke informatie verstrekt. Dat echter de Russische mijnwerkers, ofschoon er overal weer kolen werden gedolven, waakzaam en strijdbaar bleven, is duidelijk geworden door de staking die midden juli plaats vond in vrijwel alle Russische mijngebieden tegelijkertijd en waaraan ook werd deelgenomen door groepen arbeiders in andersoortige bedrijven.

Het betrof ditmaal een 24-uurs-staking, die volgens de krantenberichten een politiek karakter zou dragen, voorbereid was in nauwe samenwerking met de in Rusland optredende democratische beweging en die bedoeld was om kracht bij te zetten aan twee eisen, te weten: het aftreden van de regering en een eind maken aan de machtspositie van de partij.

Op het eerste gezicht zijn deze en ook verdere eisen die er gesteld werden puur politiek. Maar wij vragen ons af of de eerste en dan nog bovendien van journalisten afkomstige indrukken van de beweging wel een juist en voldoende genuanceerd beeld geven. Tussen de regels door, en hier en daar direkt, valt namelijk uit hun verslagen af te leiden, dat de op pleinen en fabrieksterreinen gestelde eisen niet door arbeiders werden verwoord, of voor zover dat dan wel het geval was, door arbeiders die niet in hun hoedanigheid van arbeider spraken, maar optraden als woordvoerders van politieke stromingen waarmee zij kennelijk contacten onderhielden of waarbinnen zij in hun vrije tijd actief waren.

Onze twijfels spruiten natuurlijk voort uit onze, op ervaring berustende, opvattingen omtrent het handelen van arbeiders. Maar ze spruiten ook nog ergens anders uit voort. Wij beschikken namelijk over aanwijzingen, dat men uiterst voorzichtig, om niet te zeggen wantrouwend, moet zijn wanneer duidelijk tot de intelligentsia behorende personen politieke oogmerken aan strijdende arbeiders toeschrijven.

Tijdens de grote stakingsgolf van de zomer van 1989 immers gebeurde er iets dergelijks. In de maand augustus van dat jaar zond een radiostation in Californië 'live' een (telefonisch) interview uit dat een redaktrice van het blad *Against Current* ('Tegen de Stroom') had met de Russische auteur *Boris Kagarlitsky*, die op dat moment juist in Moskou was teruggekeerd van een bezoek aan een van de mijnbekkens waar gestaakt werd ⁴⁾. Kagarlitsky is een vooraanstaande figuur in de Russische democratische beweging en hij kan derhalve als een politieke figuur of als een politicus worden aangemerkt. Dat betekent dat hij bewegingen van strijdende arbeiders doorgaans onder een politieke gezichtshoek zal bekijken. Dat hij op politieke aspecten van de stakingen wees, vonden wij dus niet verwonderlijk. Het merkwaardige was echter, dat hij niettemin het *niet*-politieke karakter

van de stakingsbeweging glashelder aantoonde en dat hij, telkens wanneer hij op de politieke aspecten wees, daarmee niets anders bedoelde dan dit, dat de strijdende arbeiders in feite een macht vormden tegenover de macht van de partij en van de bureaucratie. Wij verlenen aan dat onbetwistbare feit geen politieke, maar een *sociale* betekenis.

Vrijwel alle eisen van de (destijds dus) stakende mijnwerkers, vertelde Kagarlitsky, waren „zuiver economisch”. Zij verlangden een beter loon, betere arbeidsverhoudingen en betere sociale voorzieningen. Weliswaar kwamen de mijnwerkers volgens Kagarlitsky ook met ‚politieke’ eisen voor de dag, maar hij rekende daartoe bijvoorbeeld de wettelijke erkenning van het stakingsrecht en de erkenning van de gevormde stakingskomitees als de legitieme vertegenwoordiging van de arbeiders. Naar onze opvatting kunnen deze eisen allerminst als politieke wensen worden opgevat. Ze liggen in het direkte verlengde van een *maatschappelijke* strijd. Op een desbetreffende vraag van de Amerikaanse journaliste antwoordde Kagarlitsky nog eens duidelijk, dat de eisen geen politiek karakter droegen. Althans: de eisen van de mijnwerkers. Maar tussen de leden van de stakingskomitees, zo vertelde hij, bevonden zich soms plaatselijke funktionarissen, die weliswaar in zo’n komitee géén stemrecht hadden, maar wel bepaalde uitspraken lieten horen.

Wij kunnen hier natuurlijk onmogelijk het hele interview weergeven of bespreken. Datgene waar het ons om te doen is en wat wij voor uitermate belangrijk en wezenlijk houden, hebben wij ons inziens echter voldoende belicht. En wat Kagarlitsky daaromtrent opmerkte moet volgens ons ook in het oog worden gehouden bij een beoordeling van de jongste staking van de mijnwerkers en andere categorieën van arbeiders tijdens het jongste partijcongres.

De als president en partijleider herkozen Gorbatsjov heeft de bedoelde staking „een aktie van heethoofden” genoemd, waaraan volgens hem „niet al te veel betekenis” moest worden toegekend. Dat is de typische reactie die men onder dergelijke omstandigheden en bij een dergelijk optreden van arbeiders van ieder lid van de heersende klasse (in welk land dan ook) had kunnen verwachten. Gorbatsjov’s woorden onderstrepen nog eens duidelijk, dat hij inderdaad tot de heersende klasse behoort, zij het dan niet de (conservatieve) heersende klasse van gisteren, maar de (een tikkeltje progressiever) heersende klasse van nu. Diegenen die nu op pleinen en terreinen kreten van inderdaad politieke aard hebben laten horen, die behoren naar onze mening tot de (veel progressiever) Russische heersende klasse van morgen, die van stakingen als die van de mijnwerkers graag gebruik maken. Zij slaan (net als in het verleden hun soortgenoten in West-Europa) de strijd van de arbeiders met welgevallen gade zolang die (nog) gericht is tegen hun behoudende politieke tegenstanders. Maar het klassekarakter van de stakingen en van het arbeidersoptreden in het algemeen verandert daardoor natuurlijk niet *wezenlijk* van karakter ook al worden er soms niet bij het karakter daarvan passende etiketten opgeplakt.

De beschikbare plaatsruimte — en de nog niet overvloedige informatie — dwingt ons het ditmaal voor wat betreft de Russische stakingsbeweging te laten bij deze korte beschouwing. Wij zullen er ongetwijfeld op terugkomen.

1) Bedoelde artikelen verschenen in *Daad en Gedachte* van juli, augustus en september 1988.

2) Een staking in de autofabriek van Jaroslavij o.a.

3) Zie *Daad en Gedachte* van december ’89, blz. 9.

4) Wij hebben de uitzending van het telefonische interview natuurlijk niet kunnen beluisteren. Wij baseren ons op de weergave ervan (waarschijnlijk aan de hand van een bandopname) in *Against the Current* van januari/februari 1990.

VERPLEGENDEN EN VERZORGENDEN VOOR MOEILIJKE KEUZE

Het artikel over de situatie in de gezondheidszorg, dat de lezer elders in dit nummer van Daad en Gedachte aantreft was al geschreven voordat de leden van de *Nederlandse Maatschappij voor Verpleegkunde* in een van de zalen van het Jaarbeurs Congrescentrum in Utrecht bijeenkwamen om te beslissen of de inmiddels door andere organisaties (o.a. de Abva/Kabo en de V.V.I.O.) reeds ondertekende c.a.o. — anders dan vorig jaar — nu ook door deze categorale vakbond moest worden ondertekend.

Het bleek een allesbehalve gemakkelijke beslissing. De c.a.o. zoals die nu op tafel lag, beantwoordde — dat werd nog eens heel duidelijk gesteld — op geen stukken aan wat men had geëist. De aanwezigen lieten er evenmin twijfel over bestaan, dat zij zich geen enkele illusie maakten dat de gelden die nu zogenaamd voor een verlaging van de werkdruk beschikbaar kwamen daartoe ook inderdaad zouden leiden. De lonen die op grond van de nieuwe c.a.o. voor het ziekenhuiswezen zullen worden betaald, zijn nog altijd veel te laag. Die zullen er niet toe bijdragen dat er een aanzienlijke toeloop naar het beroep zal komen. En dat dan nog ervan afgezien, dat er helemaal geen niet-tewerkgestelde verpleegkundigen zijn, zodat die eerst nog zouden moeten worden opgeleid en dat dan tegen een leerlingensalaris dat bepaald geen reden tot juichen geeft.

De bestuursleden huldigden, zoals te verwachten viel, het standpunt, dat men in afwijking van wat er de vorige keer was besloten, nu beter wél kon tekenen, omdat men anders „niets meer te zeggen zou hebben”, „niet mee kon praten” en „geen enkele invloed meer zou kunnen uitoefenen”.

De leden hadden het er buitengewoon moeilijk mee. Stond de N.M.V. werkelijk met de rug tegen de muur? „Taktisch”, zo merkte iemand op, „was het misschien wel voordelig om te tekenen, maar als er niet getekend werd, dan was het gevolg, dat de N.M.V. zich toch wel heel duidelijk profileerde, dat ze door niet tekenen aan iedereen duidelijk maakte hoe slecht ze de c.a.o. wel vond en daarbij dan de handen vrij hield voor verdere akties.”

„Als er al getekend wordt, dan dient er wel aan alle leden heel erg duidelijk te worden gemaakt w a a r o m dat gebeurt en dat het n i e t gebeurt omdat we enige reden tot tevredenheid hebben over deze c.a.o.” (zoals de vakbonden, naar ze verklaarden, wél hebben — Daad en Gedachte). „We kunnen ons altijd toch nog profileren”, werd er onder luid applaus geroepen. „Kunnen we niet onder voorbehoud tekenen?”, vroeg iemand. „Nee”, zei de voorzitter. „Er is geen mogelijkheid tot enig voorbehoud. Het is tekenen of niet tekenen.”

De vraag of er na ondertekening nog mogelijkheden zouden zijn om aktie te voeren doemde op, maar werd niet duidelijk gesteld en evenmin duidelijk beantwoord. Dat soort akties als men de afgelopen maanden voerde? Die mogelijkheden scheen niemand in ernst te zien. Wat men zag, dat waren akties voor aanvullingen op het nu bereikte akkoord en een ijveren voor een afzonderlijke, bijzondere c.a.o. voor verplegenden, die dan dus niet voor andere werkers in de gezondheidszorg zou gelden. Men moest zich, betoogde de voorzitter, maar vooral bezig houden met zich voor te bereiden op de aktie voor een volgende c.a.o., die over twee jaar aan de orde zou komen.

Elk kritisch woord over de c.a.o. van nu lokte een applaus uit. Maar niettemin blaakten de leden niet meer van strijd lust. Dat de bonden het akkoord als een groot succes hadden gevierd en door hun leden hadden weten te laten aanvaarden, betekende dat de

N.M.V. en de V.V.I.O. alleen waren blijven staan. Daaruit had de V.V.I.O. al de konsekwentie getrokken. Ze had getekend. Zoals de meeste leden ter vergadering het bleken te zien, zat er ook voor de N.M.V. (als laatste) niets anders op.

„De vraag blijft, hoe bereiken we onze doelen?“, zei een van de leden. In geen geval samen met de erkende en officiële vakbeweging, zouden wij konkluderen. Of de leden van de N.M.V. ook tot die slotsom kwamen na hun jongste ervaringen, weten we niet. In elk geval was er geen enkele spreker die het zo scherp en duidelijk formuleerde.

— o —

HET VOORTDURENDE ONGELIJK VAN JACQUES DE KADT

Twee jaar geleden overleed, bijna 91 jaar oud, Jacques de Kadt, auteur van een aanzienlijk aantal boeken en van een nog veel en veel groter aantal opstellen over de Nederlandse en de internationale politiek. Hij was, op nog zeer jeugdige leeftijd lid geworden van de Communistische Partij Holland (zoals de latere C.P.N. zich toen noemde), brak met die partij in 1926 en maakte vervolgens — met Henriëtte Roland Holst — deel uit van de B.K.S.P. (de Bond van Kommunistische Strijd- en Propagandaclubs). Aan het eind van de jaren '20 sloot hij zich aan bij de toenmalige S.D.A.P. Hij behoorde daar tot de oppositionelen, die zich op (of terstond na) het Haarlemse kongres van 1932 afscheidden en de O.S.P. (de Onafhankelijke Socialistische Partij) stichtten. In 1934 — na de Jordaanopstand — verliet De Kadt ook deze partij. Hij begon te ijveren voor een politiek die door een intellektuele ‚elite‘ zou moeten worden bedreven. Na de oorlog sloot hij zich aan bij de P.v.d.A. Hij beeft deze partij trouw ondanks het feit, dat hij een fel tegenstander van de ‚politieele akties‘ en een verdediger van de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd was. Hij verliet haar echter in 1970 en bleef sindsdien partijloos tot aan zijn dood.

In april j.l. promoveerde aan de universiteit van Amsterdam de historicus Ronald Havenaar op een uitvoerige studie over het politieke denken van De Kadt. Bij lezing daarvan wordt men onwillekeurig herinnerd aan een uitspraak van Herman Gorter uit de jaren twintig. Hij zei over de man in kwestie: „Die kat zal rare sprongen maken.“ Overziet men aan de hand van Havenaar het leven, of liever gezegd de politieke ontwikkelingen van Jacques de Kadt, dan is geen andere konklusie mogelijk, dan dat Gorter, toen hij deze woorden sprak, een vooruitziende blik had.

In 1963, toen De Kadt de Tweede Kamer verliet, schreef wijlen Paul van 't Veer een serie artikelen over hem in *Het Parool*. Daarin verklaarde hij: „Dat hij (De Kadt dus) vaak gelijk heeft, wordt tegenwoordig in tamelijk brede kring toegegeven. Maar mijn hemel, weinig Nederlanders weten hun gelijk zo genadeloos en provocerend voor te dragen als De Kadt.“ Over die voortdacht, over de toon derhalve die De Kadt zijn leven lang zowel in de meeste van zijn boeken als in praktisch al zijn opstellen heeft aangeslagen, is zowel bij zijn leven als na zijn dood en nu ook weer in het boek van Havenaar, herhaaldelijk gesproken. Het vormt volgens velen de verklaring voor het feit, dat hij ‚het gelijk dat hij had vrijwel nimmer heeft gekregen‘. Ons interesseert de wijze waarop De Kadt zijn meningen en politieke oordelen heeft geformuleerd niet in het minst. Het is ongetwijfeld waar dat hij — om met Igor Cornelissen te spreken — een rijk arsenaal aan literair verpakte

beledigingen" had. Maar wij zijn niet zo gauw beledigd en beschouwingen over 'de toon' achten wij meer op hun plaats in recensies van muzikale evenementen, dan in beschouwingen over sociale en politieke standpunten.

In tegenstelling tot de niet weinigen die (achteraf dan) menen dat De Kadt met zijn diverse standpunten vaak gelijk had, zijn wij van mening dat hij — afgezien van soms zeer rake en ongunstige oordelen over *personen* (over president Eisenhower b.v. of over Luns) — over *hoofdzaken* meestal ongelijk had en dat dit ongelijk de verklaring vormt voor zijn herhaalde en voortdurende wisselingen van standpunt, die men in het boek van Havenaar op de voet kan volgen. Wij menen voor d i t ongelijk ook een verklaring te kunnen geven. De Kadt was ongetwijfeld een *puur politiek* denker en zijn denken was, naar men o.i. terecht gekonstateerd heeft, soms onzorgvuldig. Maar niet in het al of niet onzorgvuldig zijn van zijn gedachtengang zoeken wij de verklaring voor zijn herhaald ongelijk, maar in de omstandigheid dat hij zich praktisch nooit anders dan op *politiek* niveau bewoog en nimmer zijn oordelen zocht te verdiepen met behulp van een *maatschappelijke* analyse. De Kadt — zo konstateerde een van de recensenten van Havenaars boek ¹⁾ — „heeft zijn leven lang onvoldoende oog gehad voor het feit, dat politieke ontwikkelingen worden bepaald door belangen en door machtsverhoudingen en dat daarbij het redelijke oordeel van enkelingen . . . nauwelijks een rol speelt.” De bewuste recensent noemde dit „verbazingwekkend”. Voor ons is het een logisch gevolg van de afwezigheid van enig onderzoek naar wat wij de sociale grondslagen, de materiële basis, van de politiek noemen, een onderzoek, dat De Kadt in feite ook altijd principieel heeft afgewezen. In het boek van Havenaar kan men het allemaal nalezen.

De studie van Havenaar is een kritische studie. In zijn 'Inleidng' schrijft de auteur: „Door het lezen van zoveel mogelijk literatuur over de talrijke onderwerpen waarmee De Kadt zich gedurende zijn produktieve leven bezighield, heb ik getracht de kennis te vergaren die nodig is om zijn werk in het kader te plaatsen van de periode waarin het verscheen.” Dat pogen van Havenaar is in zoverre geslaagd, dat hij bijvoorbeeld in die hoofdstukken waarin Hij De Kadt's opvattingen over Georges Sorel en Nietzsche behandelt, er op wijst dat De Kadt die schrijvers ettelijke malen onjuist interpreteert, dan wel belangrijke kanten van hun werk veronachtzaamd. Soortgelijke kritische vaststellingen treft men ook in andere hoofdstukken aan. Een bepaald soort literatuur heeft Havenaar bij het werken aan zijn proefschrift echter beslist n i e t onder ogen gehad. Als gevolg daarvan hebben wij hem niet alleen kunnen betrappen op soms zeer eenzijdige opinies, maar ook op verscheidene fouten en onjuistheden.

Wat wij als het voornaamste gebrek van Havenaars boek beschouwen is dit, dat hij in dat gedeelte waar hij uitvoerig de aanvankelijk geestdriftige, later volstrekt afwijzende houding van De Kadt tegenover de Russische revolutie en het bolsjewisme beschrijft, er onkundig van blijkt (of althans schijnt) dat al sinds het prille begin van de jaren '20 Westeuropese marxisten een veel scherpere kritiek daaromtrent lieten horen dan ooit uit de pen van De Kadt is gevloeid. In welk kader, tegen welke achtergrond, Havenaar het denken van Jacques de Kadt telkens ook plaatst, in dat kader, op die achtergrond ontwaart de lezer nimmer stromingen als die waartoe ooit in Duitsland de K.A.P.D., in Nederland de K.A.P.N. en later de G.I.C. behoorden ²⁾. Havenaar vergelijkt het door De Kadt geschreven boek *Van tsarisme tot Stalinisme* (waaraan ook wij bepaalde verdiensten

1) Hans Daudt in *Het Parool* van 28 april j.l.

2) KAPD — *Kommunistische Arbeiter Partei Deutschlands*; KAPN — *Kommunistische Arbeiters Partij van Nederland*; GIC — *Groep van Internationale Communisten*.

geenszins willen ontzeggen!) met werken van andere auteurs, zoals bijvoorbeeld de naar Frankrijk uitgeweken Rus *Boris Souvarine*. Havenaar vermeldt niet, dat veel eerder al Rühle, Gorter en anderen, veel kritischer teksten over hetzelfde onderwerp publiceerden. Hij zou pas tot een afgewogen oordeel over de opvattingen van De Kadt zijn gekomen, indien hij deze ook met de niet door hem genoemde analyses had vergeleken. Weliswaar ontbreken in Havenaars schildering naast waarderende opmerkingen de kritische noten niet, maar zonder een vergelijking met veel vroegere en veel dieper gravende critici blijft alles wat hij te berde brengt over de verhouding van De Kadt tot Rusland toch eigenlijk in de lucht hangen.

Wil men een enkel voorbeeld: het was ooit de zienswijze van De Kadt, dat de ontwikkelingen in Rusland „in hoge mate afhankelijk waren van de wijze waarop de bolsjewiki van hun politieke macht gebruik maakten”. Havenaar vermeldt dit op blz. 49. Hier onder andere zou hij erop hebben kunnen wijzen, dat *radenkommunistische* critici van het bolsjewisme precies omgekeerd de politieke handelingen van de bolsjewiki uit de maatschappelijke ontwikkelingen afleiden en dat De Kadt, die dit niet doet, juist daardoor telkens weer zijn oordeel moet herzien, of soms — zoals aanvankelijk over de invoering van de Nieuwe Economische Politiek — helemaal niet tot een oordeel kon komen.

Het boek van Havenaar is een hoogst belangwekkend boek, doordat hij bij zijn weergave van de — zoals we al opmerkten, telkens wisselende — standpunten van De Kadt de geschiedenis van ruim een halve eeuw en langer de revue laat passeren. Wie zijn kennis omtrent de arbeidersbeweging of omtrent de strijd van de arbeiders wil verrijken heeft er bitter weinig aan. Van de arbeidersstrijd is in het boek nauwelijks sprake. Daar kan men Havenaar natuurlijk geen verwijt van maken. Dat ligt hieraan, dat Jacques de Kadt, ook in wat hijzelf „Mijn communistentijd”³⁾ heeft genoemd, bij die strijd niet betrokken was. Hij was toen uit, hetzij op *politieke* macht van de zogenaamde voorhoede waartoe hij zich op dat moment rekende, hetzij op *politieke* macht voor zichzelf. Daarover laat ook Havenaar weinig twijfel, zomin als hij er twijfel over laat, dat De Kadt zijn leven lang de mening heeft verkondigd, dat *voorhoeden* politieke hervormingen tot stand moesten brengen omdat deze alleen ze tot stand zouden *kunnen* brengen.

Hierboven schreven wij, dat De Kadt over hoofdzaken *meestal* ongelijk had. Dat houdt natuurlijk in, dat ten aanzien van dergelijke hoofdzaken het gelijk ook wel eens aan zijn zijde was. Hij had een juiste kijk op de bedoelingen van de bolsjewiki in Spanje; hij zag zeer goed in dat de partijopvattingen van Lenin de weg baanden voor de latere dictatuur van Stalin; hij had een juiste kijk op de betekenis van de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd. En zo is er meer. Maar zoals we al zeiden: nooit berustte dat gelijk op maatschappelijke analyse.

Hierboven merkten we eveneens op, dat niettegenstaande zijn raadpleging van een omvangrijke literatuur, in Havenaars uiteenzettingen fouten en onjuistheden zijn geslopen. Havenaar beweert b.v. op blz. 118 dat de stakingen met bedrijfsbezetting, die in juni 1936 in Frankrijk plaats vonden, door de ‚communistische’ partij werden gesteund, terwijl juist die partij het hare deed om er een eind aan te maken. Hij noemt, op blz. 88, de *Independent Labour Party* in Groot-Brittannië de radikale groepering die aanvankelijk binnen de Labour opereerde”, ofschoon de I.L.P. van ouder datum is dan de Labour-partij. Op blz. 173 is er opnieuw sprake van stakingen in Frankrijk en Italië, waaraan de „communistische partijen in opdracht van Stalin leiding gaven”, hetgeen een vertekend beeld is van klassegevechten waarop bedoelde partijen wanhopig greep probeerden te

3) Titel van het eerste deel van De Kadt's memoires.

krijgen en kregen ook om ze vervolgens de nek om te draaien.

Wij hebben het boek van Havenaar een 'kritisch boek' genoemd, maar tegelijkertijd proberen aan te geven, dat zijn kritiek binnen zekere grenzen blijft als gevolg van een hierboven gesignaleerde beperktheid zo niet van zijn bronnen dan toch van zijn geraadpleegde literatuur. Een van de hoofdstukken waarin dit laatste zich wrekt is dat, waarin Havenaar onder andere meent, dat De Kadt in een bepaalde periode van zijn leven een „klassenstrijddenken” aan Marx zou hebben ontleend. Ervan afgezien hoe of het met De Kadt gesteld was, dat het bestaan van de klassenstrijd géén ontdekking van Marx is geweest maar van verscheidene anderen vóór hem, schijnt Havenaar niet bekend te zijn.

Samengevat: er valt ons inziens aan het boek van Havenaar veel te loven, maar ook veel aan te merken. Het maakt op heldere wijze duidelijk hoe oneindig ver de aanvankelijke bolsjewiek, latere SDAP-er en nog weer latere OSP-er, vervolgens PvdA-man Jacques de Kadt van de positie en de strijd van de arbeiders verwijderd is geweest. Het laat ook diens tegenstrijdigheden en dwalingen zien, maar zonder voor deze dwalingen een verklaring aan te geven. Nog altijd bestaan er volgens ons over De Kadt tal van verkeerde opvattingen. Hij wordt zowel overschat als onderschat. Hij heeft, dat kan niet ontkend worden, getracht een rol in de arbeidersbeweging te spelen. Hij is voor de beweging der arbeiders van geen enkele betekenis geweest. Dat laatste wordt niet door Havenaar beweerd. Maar zijn boek levert er wel het bewijs van.

C.B.

— o —

WAT ZIJN DE PERSPEKTIEVEN VOOR DE CHINESE VOLKSREPUBLIC?

Heeft de onderdrukking van de betoging der Chinese studenten in juni 1989 een eind gemaakt aan de politiek van economische hervormingen waaraan men de naam van de oude leider Deng Xiaoping verbonden heeft? Nee, hebben wij destijds betoogd en nee zeggen wij nog steeds.

Onlangs maakte de *New York Times* er melding van dat *Li Ruihuan*, één van de zes leden van het Permanente Komitee van het Chinese Politbureau zich duidelijk heeft uitgesproken voor de voortzetting van die politiek en zich gekeerd heeft tegen diegenen in de Chinese top, die er anders over denken.

„Toen”, aldus de *New York Times*, „Li onlangs van een ander vooraanstaand lid van het Politbureau te horen kreeg dat sommige oude kameraden met zijn uitspraken allesbehalve ingenomen waren, zou Li geantwoord hebben, dat er één oude kameraad was die instemde met alles wat hij zei.” Volgens de *New York Times* was de ene oude kameraad die Li bedoelde niemand anders dan Deng.

Als het desbetreffende artikel in de Amerikaanse krant op waarheid berust, dan wijst het naar onze mening twee dingen. In de eerste plaats dat de hervormingen dermate volstrekt noodzakelijk zijn, dat er tot in de hoogste instanties pleitbezorgers voor worden gevonden. In de tweede plaats, dat de oude Deng zich weliswaar tegen *politieke* hervormingen heeft gekeerd, maar desondanks tot op heden een voorstander van maatschappelijke veranderingen is gebleven.

Volgens Chinese funktionarissen — zo wederom de *New York Times* — zou Li

Ruihuan de opvolger van de huidige premier Li Peng kunnen worden als de 'haviken', de conservatieve partijbureaucraten, definitief verslagen zouden worden. Dat is volgens ons een pure speculatie. Dat die haviken het onderspit zullen delven, daaraan twifelen wij niet. Maar welke persoon of personen uiteindelijk zegevierend uit de machtsstrijd tevoorschijn zullen komen, dat valt, menen wij, op geen stukken na te voorspellen.

— o —

EEN STAKING VAN DE BOND OF EEN STAKING VAN DE ACHTERBAN?

In *Daad en Gedachte* is er meer dan eens de aandacht op gevestigd, dat het soms moeilijk is om in de praktijk vast te stellen of een staking nu typisch een aktie is, waartoe een vakbond niet alleen zijn leden heeft opgeroepen, maar waarvan die bond ook de leiding heeft, dan wel een aktie, die de arbeiders zelf begonnen zijn en die niet door de vakbeweging wordt gesteund. Bij sommige, en zelfs bij niet weinige, konflikten, doen zich *mengvormen* voor. Af en toe heeft men *schijnbaar* met de ene soort van aktie te maken, maar gaat het — wat het *wezen* betreft — in werkelijkheid om de andere soort. Er zijn 'wilde' stakingen die terstond of na korte tijd door een vakbond worden overgenomen en vervolgens hun oorspronkelijk karakter geheel en al verliezen. Er zijn ook stakingen die door een bond worden uitgeroepen, maar waarbij de stakende arbeiders zich geheel anders gedragen dan de vakbond (als instituut van de burgerlijke samenleving) uitkomt en past. En dan zijn er natuurlijk ook nog de stakingen waartoe de achterban de bondsbestuurders min of meer gedwongen heeft en die zonder druk van onderop nooit zouden hebben plaats gevonden.

Een voorbeeld van het laatstgenoemde type is de staking die op 11 juli j.l. uitbrak bij de slijpschijvenfabriek FLEXOVIT in Eibergen. Wie uitsluitend lette op de berichtgeving in het streekdagblad *Tubantia*, kon de indruk krijgen, dat het hier een aktie betrof waarmee de Industriebond FNV een betere c.a.o. wilde afdwingen. Door diezelfde berichtgeving werd ook de indruk gewekt, dat de Industriebond zich nogal strijdlustig opstelde. Op 12 juli schreef *Tubantia*, dat de distriktbestuurder Jans Maatje de direktie van FLEXOVIT met méér akties dreigde indien aan de c.a.o.-eisen van de bond niet tegemoet werd gekomen.

Schijn bedriegt. Zowel van de kant van de direktie als van de kant van de Industriebond is te kennen gegeven, dat in de weken die aan de staking voorafgingen tot tweemaal toe over een nieuwe c.a.o. een principe-akkoord was bereikt. Tot tweemaal toe echter wezen de leden het resultaat dat bereikt was af!

„Dat goede recht hebben mijn leden”, zei distriktbestuurder Maatje lakoniek. Hij voegde daaraan toe, dat het „voor de onderhandelingsdelegatie wel even beroerd was.” Voor de onderhandelingsdelegatie? Wij zouden eerder zeggen, dat het voor de bij Flexovit werkende arbeiders beroerd is, dat de onderhandelaars van „hun” bond zo weinig rekening houden met wat de leden willen.

Dat dezelfde distriktbestuurder vervolgens doodleuk tegenover een verslaggever van *Tubantia* sprak van „de c.a.o.-eisen van de bond” is werkelijk een gotspe, gelet op het feit, dat de bond en de direktie het al tot twee keer toe met elkaar eens waren geworden.

Maar zo zijn nu eenmaal de manieren van de vakbeweging. Op 13 juli maakte Tubantia bekend, dat er een nieuw akkoord bereikt was over een nieuwe c.a.o. en dat de directie de belangrijkste eisen „van de Industriebond FNV” had ingewilligd. Eisen van de Industriebond FNV? Welnee! Het waren de eisen van de arbeiders waarvan als gevolg van de onderhuidse druk gevoerde actie tegemoet was gekomen..

— o —

HONGARIJE 1956: EEN VOLKSREVOLUTIE OF EEN ARBEIDERSREVOLUTIE?

In Hongarije worden de gebeurtenissen van de herfst van 1956 tegenwoordig officieel „een *volksrevolutie*” genoemd. Het neerslaan van deze revolutie met behulp van Russische tanks wordt officieel veroordeeld en dat niet alleen door een instantie als het Hongaarse parlement, maar ook bijvoorbeeld door een woordvoerder van het Russische ministerie van buitenlandse zaken. Dat lijkt op het eerste gezicht op een late erkenning van de ware toedracht, maar dat is het naar onze mening niet. Weliswaar wordt hiermee openlijk de leugenachtigheid toegegeven van alle praatjes omtrent een zogenaamd ‚fascistische’ staatsgreep door lieden van het slag van de grootgrondbezitter Esterhazy of door ‚westerse agenten’. maar met het woord *volksrevolutie* wordt de werkelijkheid opnieuw grof geweld aangedaan. In 1956 brak er in Hongarije geen *volksrevolutie*, maar een *arbeidersrevolutie* uit.

Is het dan niet waar, dat praktisch héél het Hongaarse volk in opstand kwam tegen het regiem van Rakosie en zijn stalinistische klik? Wie deze vraag gemakshalve bevestigend zou willen beantwoorden, moet er zich rekenschap van geven, dat het woord *volk* een buitengewoon vaag begrip aanduidt. Het heeft in geen geval betrekking op een homogene massa en er wordt doorgaans — en ook in dit geval — mee verdoezeld, dat het zogenaamde ‚volk’ bestaat uit diverse sociale groepen of klassen. Daarvan was destijds ook in Hongarije sprake.

Maar was het dan niet zo, dat náást de Hongaarse arbeiders ook intellectuelen, middenstanders en studenten in opstand kwamen tegen de diktatuur van de Hongaarse bolsjewistische partij? Inderdaad! Welnu, is dat dan geen gegronde reden om tóch van een ‚volksrevolutie’ te spreken? Nee, zeggen wij. En dat niet alleen omdat de overgrote meerderheid van de opstandelingen arbeiders waren en de overigen (al gaven sommigen van hen dan de stoot tot het verzet) slechts een minderheid vormden. Dat speelt voor ons een rol, maar slechts een bijkomstige. Voor het karakter van een revolutie in het algemeen, en zeker voor de Hongaarse in het bijzonder, geven de strijdmethoden, de wijze waarop de dragers van de omwenteling macht uitoefenen de doorslag. Wat de Hongaarse revolutie van 1956 tot een arbeidersrevolutie maakt, dat is de vorming van arbeidersraden, niet enkel in Boedapest, maar in het hele land. Het feit ook, dat die arbeidersraden (raden van arbeiders dus) gezag bleven uitoefenen lang nadat andere groepen die in opstand waren gekomen het hoofd al in de schoot hadden gelegd. Deze nog maanden na de Russische inval voortdurende autoriteit van de raden onderstreept beter dan wat ook het *wezenlijk* karakter van de revolutie.

— o —